

16. Střední Evropa (Německo, Švýcarsko, Rakousko ...)

Povrch

Jedná se o státy Německo, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Rakousko. Jde o region nejvyspělejších zemí v sousedství naší republiky. Povrch Německa je na severu nížinatý (severoněmecká nížina), směrem k jihu se členitost reliéfu zvyšuje – Harz, Středoněmecká vysočina, Švábský Jura, Schwarzwald, Alpy. Švýcarsko - vysokohorské Alpy. Rakousko – na severu Poddunajská nížina, směrem k jihu Nízké a Vysoké Taury, Alpy.

Hydrosféra – v Německu jsou významné řeky – Labe, Rýn, Dunaj. Jsou propojeny kanály a průplavy a jsou významně dopravně využívány. Ve Švýcarsku jsou krátké, ale vodnaté řeky, mnoho jezer (Ženevské, Neuchatalské), hydroenergetické využití. Rakouskem protéká Dunaj, který je využíván jak energeticky, tak dopravně.

Podnebí je kontinentální pouze na Z a S Německa oceánský vliv.

Německo

350 tisíc km, 82 mil. obyv. , Berlín

Povrch se zvedá od nížinatého severu až k velehorské hradbě Alp na jihu. Téměř 40% zabírá Severoněmecká nížina, jejíž povrch byl formován čtvrtohorním zaledněním (vřesoviště Lüneburger Heide) a půdy jsou chudé a písčité. Zbytek území vyplňuje soubor pahorkatin a pohoří středoněmecké vysočiny lemované podhůřím Alp. Podél tektonických zlomů a příkopů se vytvořila řada vulkanických pohoří s četnými minerálními prameny. Celkově není terén příliš výhodný pro zemědělství, ale dopravně je dobře přístupný. Evropsky významná je sníženina mezi Dunajem a Rýnem.

Říční síť je díky srážkové činnosti rozvinutá – splavné řeky Vesera, Rýn, Dunaj, Odra. Nejmohutnější a nejméně významný je Rýn, jeho tok a napojené kanály tvoří hustou síť. Labe je řekou nížinného typu, její estuár tvoří z Hamburku významný námořní přístav (140km od ústí), Dunaj je splavný až od Řezna. Jeho alpské přítoky jsou zdrojem vodní energie. Jsou v oblasti Alp, Meklenburska a východu Šlevicka-Holštýnska. Na hranici s Rakouskem a Švýcarskem je Bodamské jezero.

Podnebí je mírné, charakter závisí na vzdálenosti místa od Atlantského oceánu a na nadmořské výšce. Proto má hornatý jih poměrně stejné teploty jako sever. Směrem na jv se porozsazuje kontinentalita. Nejteplejší je Hornorýnský úval. Srážky jsou kolem 800 mm a nejvíce jih spadne v létě v horských oblastech.

Půdní poměry jsou pestré, na severu jsou podzoly. Hnědozemě a černozemě najdeme podél středoněmeckých vysočin. Lesy pokrývají asi čtvrtinu státu. V Sasku a Durynsku jsou těžce poškozeny průmyslovými exhalacemi. Nyní je ale ochrana prostředí na vysoké úrovni.

Nerostné bohatství je druhově chudé a nestačí mnohostranným potřebám země. Evropsky významné jsou zásoby koksovateľného uhlí (pravý břeh Rýna mezi Ruhr a Lippe), hnědého uhlí ve středoněmecké pánvi (mezi Magdeburgem – Halle – Lipsko) a v Lužické pánvi. Mezi Hannoverem a Kasselem najdeme draselné soli. Velké jsou také zásoby keramických surovin, stavebních materiálů, sklářských písků a kaolinu. Ložiska ropy v pásu od nizozemských hranic ke střednímu Labi kryjí jen zlomek potřeby. Rozšiřuje se těžba ropy v německém sektoru Severního moře.

Válka nepříznivě ovlivnila demografickou strukturu obyvatelstva. Vyrovnávala se s přílivem Němců odsunutých ze střední Evropy. Přetrvává nerovnováha mezi počtem žen a mužů. Záporný přirozený přírůstek. Přistěhovalci – Turci, Jugoslávci, Italové, Řekové. Silný vliv imigrantů je omezován. Hustota zalidnění je vysoká 220/km. Největší hustotu má porúří aporýní, Sasko a Durynsko.85% městského obyvatelstva.

Německo je vyspělý stát s převahou tržní ekonomiky. Je to vedoucí země EU. Modernizace a rozmach hospodářství bývalé SRN se uskutečnily díky pomoci zahraničního kapitálu, hlavně z USA.

Základem hospodářství je průmysl, který se podílí na 44% HDP. Objemem některých odvětví jsou první v E. (elektrina, cement, kys. sírová, spotřební elektronika a elektrotechnika, automobily..), v těžbě hnědého uhlí a ve výrobě obráběcích strojů první na světě.

Energetika je závislá na dovozu ropy a zemního plynu. Elektrárny spalují domácí uhlí. Jaderné elektrárny se podílejí 20%. Hutnictví železa a nezelezných kovů závisí na dovozu rud a koncentrátů. V rozsáhlém strojírenství dominuje výroba dopravních prostředků, zejména automobilů (3. na světě). V chemickém průmyslu se daří petrochemii. Různorodý je potravinářský průmysl, který produkuje pro rozsáhlý vnitřní trh. Německo vyniká ve výrobě piva (2. na světě), cukru,

čokoládových a tabákových výrobků. Významné jsou stavební hmoty, keramika a skla, které jsou zabezpečeny domácími surovinami.

Zemědělství je moderní a intenzivní, nestačí ale krýt spotřebu. Dovoz potravin hodnotou převyšuje dovoz paliv. Relativně omezený je půdní fond, ale je vyrovnán úrovní agrotechniky. Vedoucí postavení má živočišná výroba. Hlavně chov dobytka a prasat. V mléčných produktech je Německo soběstačné, ale maso se musí dovážet. Vynikají ve sklizni žita, ovesa a brambor. Produkce cukrovky kryje domácí spotřebu cukru. Ve sklizni chmele jsou první na světě. Značný rozsah má pěstování vinné révy při středním toku Rýna a v povodí Mosely, ale podstatná část se stejně kryje dovozem.

V dopravě vede automobilová doprava – síť dálnic a silnic, soustředěná kolem středního toku Rýna a jeho kanálech. Vodní dílo – spojení Rýna přes Mohan s Dunajem -> transevropská magistrála. Význam železnice poklesl kvůli 'prováděné rozsáhlé modernizaci. V mezinárodní letecké dopravě rozšiřují své postavení (Lufthansa). Většina obchodu přes pevninskou dopravu. Obchodní loďstvo klesá, ale patří k nejmodernějším na světě. Pro ČR je významný Hamburk.

Základ vývozu tvoří zpracovatelský průmysl, kde polovina připadá na strojírenské výrobky. Zbytek připadá na paliva, minerální suroviny a na potraviny. Poměr mezi potenciálem bývalé SRN a NDR činil 4:1, ale NDR není schopna konkurence a podniky se likvidují.

Území Německa se člení na 6 oblastí :

- 1) Západní průmyslová výroba – shoduje se s územím Severního Porýní – Vestfálska. Její jádro tvoří Porúří. Velká část hutnických, strojírenských a chemických závodů je na okrajích uhelné pánve, na pravém břehu Rýna a podél průplavu Rýn – Herne. K největším střediskům hutnictví železa patří Duisburg a Dortmund. Chemické závody jsou v Bochumu a Gelsenkirchenu. Mezi strojírenskými závody vynikají Düsseldorf, Essen a ve specializovaném strojírenství Solingen. Mezi Rýnem a hranicí s Nizozemskem jsou sídla textilního a potravinářského průmyslu. V zázemí Kolína nad Rýnem se vytvořila petrochemická oblast, ropa se sem dostává potrubím z Marseille a Rotterdamu.
- 2) Jihozápadní průmyslově zemědělská oblast – Hessensko, Bádensko-Württembersko, Porýní-Falc a Sársko. Těžiště je ve Frankfurtě nad Mohanem, Stuttgartu a mezi Ludwigshafenem a Karlsruhe. Frankfurt je významný letecký uzel se střediskem bank. Specializace regionu na náročné strojírenství (elektronika a polygrafie). Chemie využívá ložiska solí a ropu z Marseille. V oblasti Karlsruhe je rafinerie s navazující petrochemií. Zemědělství se soustřeďuje na zelinářství a ovosnářství, vinnou révu.
- 3) Severozápadní průmyslově zemědělská oblast se rozkládá na území Šlevicka-Holštýnska, Dolního Saska a zabírá i města Hamburk a Brémy, kde se koncentruje stavba lodí a průmysl spotřebující dovezené suroviny (petrochemie, potravinářství). V týlu pobřežního pásma se rozkládá pěstitelská oblast brambor a žita, na níž navazuje živočišná výroba. Na kvalitních půdách při jižním okraji se pěstuje cukrovka. Průmysl se orientuje na potřeby zemědělství – zemědělské stroje, výroba hnojiv. Odél Středoněmčického kanálu jsou závody – volkswagen (Wolfburg). Hlavním průmyslovým uzlem je Hannover. Na pobřeží Severního a Baltského moře jsou střediska cestovního ruchu.
- 4) Jižní zemědělská oblast – Bavorsko. Podstatná část průmyslu je zaměřená na elektroniku, výrobu valivých ložisek, textil, keramiku a skla a na speciální obory jako jsou hodinky, lékařské přístroje a hudební nástroje. Největším střediskem je Mnichov, proslulé pivovarnictví. V Norimberku se soustřeďuje náročné strojírenství. Erlangen je centrem lékařských přístrojů, Schweinfurt valivová ložiska. Střediskem petrochemie je Ingolstadt na Dunaji (ropa z Terstu). Elektrometalurgie vznikla při hydroelektrárnách na přítocích Dunaje a Mohanu. Alpská oblast je cestovně atraktivní.

Rozdělení bývalé NDR zahájilo složitý proces společenských změn, krajské řízení bylo rozděleno na 6 nových spolkových zemí – Sasko, Sasko – Anhaltsko, Durynsko, Braniborsko, Meklenbursko – Přední pomořany a Berlín.

- 5) Východní průmyslová oblast je tvořena Durynskem, Saskem a Saskem – Anhaltskem. Hospodářství využívá ložiska hnědého uhlí, draselných solí a kamenných solí, sklářského písku a kaolinu. V širokém zázemí Halle a Lipska se těží právě zto hnědé uhlí, elektrárnictví a těžká chemie. V Lipsku a Magdeburgu je i rozsáhlé strojírenství. Na jihu se soustřeďují obory náročné na práci, s menší spotřebou surovin a materiálů, jemná mechanika, optika, slaboproudá elektronika, výroba automobilů a textilních strojů. Právě proto, že textilní průmysl je tradiční stejně jako sklářský a keramický průmysl. V Jeně se soustřeďuje optika a fototechnika, v Chemnitz a okolí výroba dopravních prostředků a obráběcích strojů. V Drážďanech převažuje náročné strojírenství (elektronika a fototechnika). Intenzivní zemědělství se soustřeďuje na chov prasat, skotu a zelinářství. Při středním toku Labe převažuje pěstování obilovin a cukrovky. Durynský les a Krušné hory – lázeňství a cestovní ruch.

- 6) Severovýchodní průmyslově zemědělská oblast – Braniborsko, Meklenbursko-Přední Pomořany a Berlín. Berlín nejvíce trpěl rozdělením země. Po sjednocení je významným průmyslovým komplexem a dopravním uzlem. Ze široké škály oborů vyniká náročné strojírenství (elektrotechnika, elektronika), polygrafie a farmaceutika. Petrochemie sídlí ve Schwedtu na Odře (ropovod z Ruska), černá metalurgie v Eisenhüttenstadtu, elektronika ve Frankfurtu nad Odrou. Největší přístav má Rostock s rybným průmyslem a stavbou lodí. V zemědělství se pěstují pšiciny, brambory a žito. Podél baltského pobřeží jsou rekreační střediska.

Rakousko

83 800 km, Vídeň

Hospodářský význam Rakouska na přístupových cestách od Jaderského moře do střední Evropy zvyšuje poloha při Dunaji a na okraji maďarských nížin.

Rakousko je hornatá země a více než 60% zabírají Alpy. Údolím řek jsou rozděleny na tři základní pásma. V severním vápencovém pásmu – Salcburské Alpy, centrálně jsou to Vysoké Taury, v jižním vápencovém pásmu vynikají Karavanky. Severní část Rakouska až k Dunaji vyplňují výběžky Českého masivu. Rovinatý charakter Vídeňské pánve je na severozápadě porušen vápencovými bradly.

Řeky stékající z Alp mají značný hydroenergetický potenciál. Dunaj je splavný po délce 350km. Je zde také množství jezer. Nezdarské – největší stepní jezero v E (320km, ale jen 2m hluboké).

Podnebí je mírně kontinentální, k východu přibývá teplotních kontrastů a ubývá srážek. Velehorské oblasti mají drsné klima ovlivněné nadmořskou výškou. Časté jsou teplotní inverze, projev stupňovité vegetace.

Neostné zdroje jsou pestré, ale většinou nedostačující. Zásoba kamenných solí (Solná komora), magnezitu a tuhy. Lokální význam mají ložiska železné rudy ve Štýrsku, ropy a zemního plynu při východním okraji Vídeňské pánve. Četné jsou i minerální prameny.

Rakousko má přirozený úbytek obyvatel, nevysoký podíl městského obyvatelstva (55%). Vyvinutá tržní ekonomika, po druhé svět. válce vyhlášena neutralita, od r. 1995 člen EU.

V průmyslové výrobě je poměrně silný státní sektor. Příliv zahraničního kapitálu modernizuje průmyslovou strukturu. Elektronika, petrochemie a dopravní strojírenství využívají zahraničních licencí. Průmysl sklářský, keramický a textilní se opírá o dlouholetou tradici. Vyspělé je i potravinářství. Elekřina se vyrábí hlavně na kaskádě na Dunaji.

Zemědělství je vyspělé na to, že překonává nepříznivé přírodní podmínky. V horských oblastech se chová skot a ovce hlavně na mléko, v Dunajské nížině se pěstují obiloviny, kukuřice, cukrovka, ve Vídeňské pánvi hlavně vinařství.

Dopravní síť je hustá a moderní. Tranzitní doprava má tahy přes Alpy k Jaderskému moři. Intenzivní říční doprava.

Hospodářský potenciál se soustřeďuje v Dolním Rakousku a ve Vídeňské aglomeraci, dominuje strojírenství a petrochemie. Vídeň je politické a kulturní centrum země.

Hospodářské těžiště severu se koncentruje podél Dunaje, Linz – železářny a chemický průmysl, Štýrský hradeč – je střediskem strojírenství.

Ostatní spolkové země mají dřevařský průmysl, potravinářství a horský chov skotu. Vynikají celoročním cestovním ruchem, řada středisek – Kitzbühel, Innsbruck, Bischofshofen, Badgastein, Bad Ischl.

Lichtenštejnsko

Knižectví má 150 km² a žije zde asi 30 000 lidí. Hlavním městem je Vadúz. Nízkých daní využívají desetitisíce zahraničních firem a společností, které si zde zřídily sídlo. Význam má cestovní ruch a výroba zubů do protéz.

Švýcarsko

poloha při komunikacích spojující střední, jižní a severozápadní Evropu je hospodářsky i strategicky významná.

Je to hornatá země. Dvě třetiny území zabírají Alpy, najdeme zde vysokohorský reliéf, ledovcová jezera v hlubokých kotlinách, typické alpské louky a strmé horské štíty působící ohromujícím dojmem. Podél francouzských hranic se tvoří Jura s četnými krasovými jevy, mezi ním a Alpami najdeme Švýcarskou plošinu.

Švýcarsko leží na rozvodí tří moří, pramení zde Rýn a Rhona. Řeky jsou napájené ledovci a jsou neobyčejně vodnaté (Rýn má v Basileji 3x větší průtok než Labe u Hřenska) -> vysoký hydroenergetický potenciál. Součástí jsou jezera ledovcového původu.

Podnebí je ovlivněno reliéfem, je charakteristické častou proměnlivostí a chladným létem. Padavé fény mají vliv na prudké změny teplot. Podnebí při jezerech má určité rysy středomořského klimatu. V charakteru vegetace je patrná výšková zonalita. Do 800 m kulturní krajina, pak lesy (25% rozlohy), nad 2000 m alpské louky.

Hospodářsky s výjimkou stavebních materiálů téměř neexistují. Přírodní podmínky však povolují čilý cestovní ruch.

Švýcarsko je vícenárodnostní stát a jazykově se dělí na německou, francouzskou, italskou a rétorománskou část. Obyvatelé běžně ovládají tři jazyky.

Švýcarsko je bohatou a vyspělou zemí s nejlepší tržní ekonomikou, největší HDP na světě. Průmyslové koncerny (Brown-Boveri v elektronice, CIBA ve farmaceutice, Nestlé-Maggi v potravinářství) přesahují hranice státu, stejně jako bankovníctví. Pro průmysl jsou typické specializované tradiční obory. Strojírenství - jemná mechanika, hodinky, měřicí přístroje, elektronika. Chemie - léčiva. Potravinářství - čokoláda, sýr se zaměřují na produkci obsahující kvalifikovanou pracovní sílu a na málo surovin.

Zemědělství intenzivně využívá omezené možnosti v okolí jezer, převažuje živočišná výroba.

Hospodářství státu leží v pásmu mezi Ženevským a Bodamským jezerem (1/3 území, ale 70% obyvatel) - náročné strojírenství. Basilej je největší říční přístav, zbývající část se uplatňuje hlavně v cestovním ruchu. Při jižní hranici kvete vinařství a ovocnářství.

Významné postavení v tranzitní mezinárodní železniční dopravě, ale i silniční a letecké. Není člen EU. Z vnitrozemských zemí má největší loďstvo.